

Məhəmməd Füzuli – ilk böyük türkçü və Turan şairi kimi

Zəkulla Bayramlı

Filologiya üzrə fəlsəfə doktoru, dosent
AMEA Nizami Gəncəvi adına Ədəbiyyat İnstitutu
E-mail: zeki_bayram@mail.ru

Annotasiya. Məqalədə dahi Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzulinin ərəb, fars və türk dillərində yazdığı əsərlərində orta yüzillərdə milli-etnik məsələlərə münasibəti, ərəb İraqında işləyən dillərlə yanaşı, türk dilinin varlığı, ədəbi, poetik və lingvistik imkanları haqqında fikir və düşüncələri təhlil olunur. Adıçəkilən dillərə nisbətən, türk dilində dərin mənalı və incə quruluşlu əsərlər yazmağın obyektiv çətinlikləri, türk dilinin əruz vəzninə uyğunlaşdırılması və s. sahəsində zəngin biliyi və təbii istedadı nəticəsində şairimizin gördüyü cəhanşümul işlərdən danışılır. Eyni zamanda, ümmətçiliyin üstünlük təşkil etdiyi İraq-Bağdad mühitində türk kimliyi, türk dilinin özünəməxsus üstünlükləri, türk ruhu, türk məənəviyyəti haqqında müsbət fikirləri və özünün milliyətə türk olduğu üçün ana dilində daha çox yazıb-yaratması tarixi-ədəbi faktlarla açıqlı göstərilir.

Açar sözlər: Füzuli, Azərbaycan-türk dili, əruz, divan, dibaçə, Turan

Məqalə tarixçəsi: göndərilib – 08.01.2024; qəbul edilib – 17.01.2024

Mahammad Fuzuli – the first great Turkish and Turan poet

Zakulla Bayramli

Doctor of Philosophy in Philology, Associate professor
Institute of Literature named after Nizami Ganjavi of ANAS
E-mail: zeki_bayram@mail.ru

Abstract. In the article it is analysed the attitude of genius Azerbaijani poet Mahammad Fuzuli to national-ethnic issues in his works written in Arabic, Persian and Turkish in middle ages, and his opinions about literary, poetic and linguistic opportunities of existence of the Turkish language along with other languages used in Arabic Iraq. The article talks about prominent works done by our poet with his deep knowledge and natural talent in the field of objective difficulties of writing meaningful and fine works, adaptation of aruz meter and etc in the Turkish language relative to the abovementioned languages. At the same time his positive thoughts about Turkish identity in Iraq-Baghdad environment, special advantages of the Turkish language, Turkish spirit, Turkish morality, and his writing in mother tongue due to the his Turkish origin are proved with the historical-literary facts.

Keywords: Fuzuli, Azerbaijani-Turkish language, aruz, divan, dibache, Turan

Article history: received – 08.01.2024; accepted – 17.01.2024

Giriş / Introduction

Klassik Azərbaycan ədəbiyyatında ərəb və fars ədəbi ənənələrinin təsiri dənizdir. Bu, yalnız klassik ədəbi dilimizdə işlənən ərəb-fars sözlərinin bolluğu ilə deyil, həm də klassik şeir top-
 lusu-divanların quruluşu, şeirlərin düzlülük ardıcılığı, dini-mənəvi qəzəl və qəsidlərin üstünlük
 lərində yazan şairlərimizin yaradıcılığında, yeri gəldikcə, Azərbaycan-türk söz və idiomatik ifadələ-
 rinin işlənməsi, eləcə də Azərbaycan-türk düşüncə-danışqı tərzinin özünü göstərməsi də burada
 qeyd olunmalıdır. Məsələn, X.Təbrizi, Ə.Xaqani və N.Gəncəvi yaradıcılığında bu baxımdan yetə-
 rincə elmi-ədəbi faktlar vardır. Bu barədə bəzi araşdırmalar da aparılmış, həmin şairləri klassik
 ərəb-fars şairlərindən fərqləndirən bir sıra milli-etnik xüsusiyyətlər aşkar edilmişdir [9].

Azərbaycan-türk dilində yazıb-yaradan klassik şairlərimizin yaradıcılığı da bu baxımdan araş-
 dırılmalı, milli-etnik xüsusiyyətlərinin əks olunduğu məqamlar diqqətlə təhlil edilməlidir. Azərbaycan
 türkcəsində ilk qəzəl və türkü yazan divan ədəbiyyatı şairlərindən Həsənoğlunun əlimizdə olan qə-
 zəlləri ümumi üslub-stil baxımından ərəb-fars ədəbi ənənələrinə sadıq qalsa da, bəzi qaynaqlarda
 onun təmiz xalq danışığı dilində yazılmış kəfayət qədər qoşqu-türküklərinin olduğu bildirilir [2,
 s.204]. Dövrümüzdə gəlib çıxmayan həmin qoşqu və türküklərinin müəllifinin təxəllüsünü sırf türkcə,
 yəni türk soylarına uyğun olaraq "Həsənoğlu" seçməsi də çox önəmlidir.

Q.Bürhanəddin, İ.Nəsimi, Ş.İ.Xətayi və b. türkdilli şairlərimizin də yaradıcılığında klassik di-
 van üslubundan kənara çıxan bəzi ədəbi-bədii fakt və məzmun elementləri vardır.

Əsas hissə / Main part

"Bütün türk şairlərinin babası" (F.Köçərli) və "Şərq şairlərinin günəşi" (Gibb) kimi tanınmış
 dahi Azərbaycan şairi Məhəmməd Füzuli yaradıcılığı bu baxımdan da ayrıca öyrənilməyə və tədqiq
 olunmağa layiqdir. Belə ki, o, öz milli-etnik kimliyi və mənsubiyyətini dilə gətirən, özünün ata-ba-
 basının təmiz türk olması və ana dilinin də Azərbaycan türkcəsi olması haqqında açıq danışan ilk
 böyük şairimizdir. Bu barədə bəzi tədqiqat və araşdırmalar az-çox danışılsa da, biz burada bu tipli
 məqamları sistemli və ardıcıl şəkildə incələmək istədik.

Bəllidir ki, Füzulinin türkcə divanının dibachəsində onun milli mənsubiyyətinə birbaşa işarə
 edən misralar vardır. Türkcə qəzəllərini və bəzi başqa şeirlərini toplayıb divan halına salan şair
 rumli söz ustaları və tatar şeir xiridarlarına üz tutaraq, ömrü boyu ərəb İraqından heç bir yerə səya-
 hət etmədiyi üçün, o yerlərin "əlfazı ibarətlərindən" və "lətaifi zərbülmesəllərindən" əsərlərində
 görməsələr, onu bağışlamalarını xahiş edir [5, s.45]. Yəni dolayısıyla olsa da, öz əsərlərinin həmin
 yerlərdə, daha dəqiq desək, Osmanlı imperiyasının mərkəzi İstanbulda və Kırım-Kazan tatarları ara-
 sında geniş yayılıb-oxunacağından əminidir. Bu da onun milli etnik baxımdan türksöylü olması və
 ana dilinin Azərbaycan-türk dili olduğunu təsdiqləyən bir dahi kimi başa düşülməlidir. Bu, eyni za-
 manda, İraqdan kənara çıxmayan şairin türk dili danışılan bir çox ölkələrdə əsərlərinin oxunması və
 sevilməsi iddiasında olduğunu göstərir. Bu, o dövr üçün türkcəlik, turançılıq deyilsə, nədir?!

Farsca divanının dibachəsində isə Füzuli bu məsələyə fərqli yanaşır, öz milli-etnik kökəni və
 ana dili haqqında daha açıq və aydın bilgi verir: "Bəzən ərəbcə şeir yazdım və ərəb fəsilələri müx-
 təlif mənəzəmlərimlə şadlandırdım. Bu, mənim üçün asan idi, çünki mənim elmi bəhslər dilim ərəb-
 cə idi. Bəzən türkcə şeir meydana atırdım və türk zəriflərinə türkcə şeirin gözəllikləri ilə zövq
 verdim. Bu da məni o qədər təşvişə salmadı, çünki türkcə şeir mənim əslimin səliqəsinə uyğundur.
 Bəzən fars dili sapına inci düzdüm və o budaqdan könlü meyvəsi dördm" [7, s.20]. Göründüyü ki,
 İslam Şərqinin hər üç dilində qələm çalmasını dilə gətirən şair türkcə şeir meydana daha məharətlə
 at oynadığını və türk zəriflərinin könlünü oxşadığını bildirir. Hətta bunun səbəbini də açıb göstərir,
 türkcə şeirin öz əslinin səliqəsinə uyğun olduğunu, dolayısıyla türkcənin əslinin-nəslinin doğma dili

olduğunu təsdiqləyir. Görünür, elə buna görə də şair farsca divanının başqa divanlarına nisbətən gec
 hazır olduğunu qeyd edir.

Füzulinin türklüyə və türk dilinin inqisadına xidmətləri, bu yöndə bütün gücü və istedadıyla
 çalışması başqa məqamlarda da üzə çıxır. Məsələn, məşhur fars-tacik şairi Ə.Caminin "Hədisi-ərbə-
 in" (Qurx hədisi) əsərini ana dilimizə tərcümə edərkən də bu məqsədi güddüyi aydın olur. Belə ki,
 "qırx danə gövhər" adlandırdığı bəmin hədisləri farscadan türkcəyə tərcümə etməklə, Allah və pey-
 gəmbər sözlərinin ana dilimizdə səsləndirilməsini istəmiş və onların məzmununu savadsız xalq küt-
 lələrinin başa düşməsinə çalışmışdır. Tərcüməyə yazdığı çox qısa müqəddimədə belə də deyir:
 "Ümum feyz üçün tərcümeyi-türki olunur" [6, s.289].

Fikrimizcə, Füzuli məşhur "Leyli və Məcnun" məsnəvisini də məhz türkcə yazmaq qarşısına
 məqsəd qoyarkən bu missiyanı yerinə yetirmək istəmişdir. "Rum zəriflərinin" dilindən deyilən söz-
 lər əsərin türkcə yazılması üçün sadəcə bir bəhanə rolunu oynayır.

*Leyli-Məcnun əmədə çoxdur,
 Ətrəkdə ol fəsanə yoxdur.* [6, s.45]

Bəllidir ki, Füzuliyə qədər türk dilində Həqiqi və Nəvai kimi böyük sənətkarlar türkcə "Leyli
 və Məcnun" poeması yazmışdılar. Füzuli həmin əsərlərin varlığından xəbərsiz ola bilməzdi. Sadəcə,
 fars dilində "Leyli və Məcnun"ların çoxluğu, türkcə isə barmaqla sayılacaq qədər az olması şairə
 yuxarıdakı sözləri yazdırmışdır.

Füzulinin türksöylü şairlərin daha çox farsca yazmaları, türk dilində zərif və incə mənalı şeir-
 lər yazmağın çətinlikləri və məsuliyyəti bəzəsində yazdığı kiçik bir qitənin məzmunu çoxlarına bəl-
 lidir:

*Ol səbəbdən farsı ləfz ilə çoxdur nəzm kim,
 Nəzmi-nazik türk ləfz ilə ikən düşvar olur.
 Ləhceyi-türki qəbuli-nəzmi-tarkib etməyib,
 Əksərən əlfazı namərbutü nahəmvər olur.
 Məndə tövfiq olsa, bu düşvəri asan eylərəm,
 Novbahar olğac tikəndən bərgi-gül izhar olur.* [5, s.383]

Həmişə asan yolla gedən, şeir-poeziya dili kimi cılalanmış fars dilində yazmağa üstünlük və-
 rən, zəhmətə qatlaşmaq istəməyən və ən əsası, türklük qeyrəti və təəssübünü çəkməyən şairlərdən
 fərqli olaraq, o, ilk dəfə bu çətinliyin altına çiyn vermək, bu məsuliyyəti öz üzərinə götürmək, tür-
 cəni yazda açılan gül yarpağı halına gətirmək məqsədilə qol çırmadığını açıqca deyir və bu məqsəd-
 lə də ömrünün sonuna kimi ana dilində yazıb-yaratmaqdan çəkinmir. Onu da deməli ki, dahi sənə-
 tkar bu vəzifənin öhdəsindən elə bacarıqla və layiqincə gəlir ki, ondan sonra türksöylü şairlərin
 fars dilində yazmaq əsnəsinə, demək olar ki, son qoyulur.

Fikrimizcə, "Hədiqətüs-südə" məqtəlinin yazılması da eyni məqsəd və məram qulluq edir.
 Belə ki, əsərə yazdığı Dibaçədə şair ərəb və fars dilində Kərbəla faciəsi haqqında yazılmış məqtəllər
 olduğu, ərəb və ərəb əhəlisinin oxuyub faydalandığı halda, sayca daha çox olan türklərin, kitab sə-
 hifələrinin artıq satırları kimi, məclis səflərindən xaricə qaldığını, əsl həqiqətləri dərk etməkdən
 məhrum olduqlarını təəssüflə bildirir [8, s.25]. Bu bir neçə cümlədən Füzulinin irihəcmli və funda-
 mental bir məqal yazmasının əsl səbəblərini öyrənirik; türklər ərəb və fars dillərində olan məqtəllə-
 ri dilmək və oxumaq məcburiyyətində qalması, möhtəşəm şəhidlik nümunəsi sayılan Kərbəla
 vəqəisiylə öz doğma dillərində tanış olunsunlar.

Həmin əsərin müqəddiməsində yenə türk dilində belə geniş və ciddi məzmunlu nəsr örnəkləri-
 nin yazılma təcrübəsinin olmadığından şikayətlənən şair yazır: "Əgərçi ibarəti-türkdə bəyani-vəqə-

ye düşvardır, zira ki, əksəri əlfazı rəqik və ibarəti nəhəmvardır, ümmid ki, himməti-övlia itməsinə müsaidət və əncamına müavinət qıla" [8, s.25]. Sonra da bu çətin və məsuliyyətli işin öhdəsindən gəlmək üçün Allahdan yardım istəyir, özü də burada yenə ərəb və farsdilli məqəlat yazanlarla yanaşı, türkdilli Füzulini də unutmamağı xahiş edir:

*Ey feyzəsanı-ərəbü türkü əvəm,
Qıldın ərəbi əfsəhi-əhli-ələm,
Etdin füsəhayi-əcəmi İsadəm,
Bən türkbəbandan iltifat eyləmə kəm.* [8, s.26]

"Qəlb şairinin" bəddi-estetik baxımdan misilsiz olan qəzəl və qəsidələrində ənənəvi ərəb-fars modelindən kənara çıxan ələ incə məqamlar, türkcülük psixologiyasına rəvac verən ələ elementlər vardır ki, onlar da bu yerdə mütləq qeyd olunmalıdır. "Hünər bostanının gülü" adlandırdığı qəzəl, eləcə də, "mübhəm ifadələr meydanı və mətin mənalı məkanı" hesab etdiyi qəsidə janrında, yeri gəldikcə, klassik kanonlardan fərqli olaraq, türk düşüncə-danışıq üslubuna xas ələ söz və ifadələr işlətməmişdir ki, onları bəlkə də Füzulinin yaratdığını və klassik poetik dilə gətirdiyini cəsarətlə deyə bilərik. Məsələn "ağırlamaq", "iltər", "yüküş", "sataşdırmaq", "qatı", "tutuşmaq" və s. "Bir içim su ilə ağırlamadın mehmanın", "Xarü xos iltər anda ki, quş aşyan tutar", "Məni kim qurtarar tanrı sataşdırmış bələlərdən?" və s.

Göründüyü kimi, Füzuli bu səhəyə o qədər diqqət yetirmişdir ki, türk sözlərinin çoxmənalılığından ustalıqla yararlanmış, hər hansı bir sözün mümkün olan bütün variant və nüanslarını "istisnaya" cəlb etmiş, necə deyirlər, ədəbi tədaviyə buraxmışdır. Məsələn, aşağıda ilk və son beytlərini verdiyimiz "Yetməzmi" rədifli qəzalində təkcə "yetmək" sözünün 15 mənə çalarını kəşf etmiş, bədi dilə gətirmiş, bu yolla da parlaq təşbeh və metafora örnəkləri yaratmışdır:

*Könül, yetdi əcəl, zövqi-rüxi-dildar yetməzmi?
Ağardı muiy-sər, sövday-zülf-i-yar yetməzmi?
...Füzuli, demə yetmək mənzili-məqsudə müşküldür,
Tutan damanı-şər'i-Əhmədi-muxtar yetməzmi?* [5, s.345]

Əsərlərini diqqətlə oxuduqca görürük ki, dahi sənətkar ərəz vəzninin tələbi ilə nə qədər çox ərəb-fars sözləri işlətmək zorunda qalsa da, mənə və məzmunə xələl gətirmədən, mümkün qədər türk sözləri işlətməyə və onları da ərəz təfəvvülünə uyğunlaşdırmağa çalışmışdır. Bu məsələ Füzulinin diqqət və istedadını o qədər məşğul etmişdir ki, başdan sonadək rədif, yaxud qafiyələri bütünlüklə xalis türk sözlərindən qurulmuş ayrıca qəzəllər də yazmışdır. Bəzi araşdırmalarda Füzulinin rədif, yaxud qafiyələri türkcə olan 1-2 qəzəlinin olduğu deyilsə də, biz şairimizin bu tipli, yəni qafiyə və rədiflərinin təmiz türk dilində olduğu 5 qəzəlini müəyyən etdik. Bu baxımdan

*Saqiyyə, cam tut ol aşiqə kim, qayğuludur,
Qayğı çəkmək nə üçün, cam ilə aləm doludur.* [5, s.142]

– misraları ilə başlayan qəzəli daha çox hallandırılır. Halbuki,

*Gəlir ol sərv-i-səhi, ey güllü lələ, açılın!
Vey mahü mehr, çıxın, güdrətə nəzzarə qılın!* [5, s.212]

*Könül, səccadəyə basma ayaq, təsbihə əl urma,
Namaz əhlinə uyma, onlar ilə durma, oturma.* [5, s.302]

– beytləriylə başlayan qəzəllərdən başqa, məşhur "Məni candan usandırdı..." və "Könlümü" rədifli qəzəli də sırf türk mənşəli sözlərlə qafiyələnməmişdir. Göründüyü kimi, orta yüzil sənətkarlarının fərqi nəmənədi, diqqət yetirmədiyi bu kimi incə məsələlər də Füzulinin tükü tükəndən seçən gözündən yayınmamış, diqqətdən kənarda qalmamışdır. Müqayisə üçün deyək ki, yeni dövrdə – XIX əsrdə Füzulini şair saymayan və tənqid edən M.F.Axundzadə məqalə və məktublarında neçə yerdə "milləti-islam" ifadəsini işlətməmiş, yəni dini və etnik mənsubiyyətə o qədər də fərq qoymamışdır [1, s.180].

Başqa "Leyli və Məcnun"lardan fərqli olaraq, Füzulinin eyniadlı poeməsindəki əsas obrazlardan biri, özü də cəsur, döyüşkən və xeyirxah bir igid kimi təsvir etdiyi Nofəlın etnik mənşəcə türk olduğunu da burada qeyd etməliyik.

Maraqlıdır ki, XVII yüzildə yaşamış türk səyyahı Ö.Çələbinin "Səyahətnamə"sində məhərrəmlik zamanı Təbriz şəhərində Füzulinin "Hədiqəti-südə"sini əsasında göstərilən şəbih təmaslarından biri ətraflı təsvir edilmişdir. Onu da deməliyik ki, "Hədiqəti-südə", orta əsrlərdən başlayaraq, bu günə qədər türk dili anlaşılan bir çox ölkələrdə oxunub təmasa qoyulmaqdadır. Türkiyəli füzulşünas alim dr. Şeyma Güngörün fikrincə, "Füzulinin "Hədiqəti-südə"sini əsrimizdə dəxi türk topluluqlarının bulundurları sahələrdə və Pakistan kimi türkcənin iyi bilinmədiyi məmləkətlərin bəzi bölgələrində də, özəlliklə, şeirlərinin bir qisminin oxunduğunu eşitməkdəyiz" [3, s.11].

Füzuli poeziyası nəinki Azərbaycan, hətta bütün Yaxın və Orta Şərq ədəbiyyatında böyük təsir buraxmış, Türkiyə, İran, özbək, türkmən, tatar və s. şair və yazıçıları uzun müddət onun əsərlərindən bəhrələnməmiş, ölməz qəzəllərinə bənzətmə və nəzirələr yazmışlar. "Yalnız Füzulini yetişdirən Azərbaycan sahəsi deyil, Osmanlı və cığatay ədəbiyyatları da əsrlərdən bəri onun qüvvətli nüfuzu altında qalmışdır. Daşkənddən Kazana, Kırımın Macarıstan sərhədlərinə, Bağdaddan Qahirəyə, Təbrizdən Buxaraya və İstanbula qədər bütün türk sahəsi əsrlərcə onun tərənnümlərini dinlədi. Azərbaycan, İran və Güney Qafqaz türklərinin fars dilinin müdhiş təhəkkümünə rəğmən, əsrlərcə türklüklerini mühafizə etmələrində, türk aləminin vəhdətinin pozulmamasında Füzulinin pək böyük bir təsiri vardır" [4, s.31].

Nəticə / Conclusion

Deməli, Avropa və rus imperializminin parça-tikə edib bir-birindən uzaq saldığı Türk dünyasının yüz illərlə vahid-bütöv orqanizm kimi qorunub saxlanması, türk-oğuz dil birliyinin bu gün də yaşamasında Füzuli dühəsi və istedadının misilsiz xidmətləri olmuşdur. Bu baxımdan, Füzuli divanını yalnız Dədə Qorqud kitabıyla müqayisə edə bilərik. Son olaraq, demək istərdik ki, orta yüzillərdə – ümmətçiliyin milli-etnik əsasları üstələdiyi dövrdə, ərəb İraqı kimi xurafat və cəhəlat mühitində yaşasa da, Füzuli milli kimliyini aydın dərk etmiş, dini və etnik mənsubluğu heç vaxt qarışdırmamış, etnik mənşə və soykökünün fərqi olmadığını olmuş və öz milli mənsubiyyətiylə fəxr etmiş tək-tək klassik şairlərimizdəndir.

Ədəbiyyat / References

1. Axundov, M.F. Əsərləri. 3 cildə, II c. – Bakı: Elm, – 1988.
2. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi, 10 cildə, III c. – Bakı: Elm, – 2020.
3. Füzuli. Hədiqəti-südə (hazırlayan: dr. Şeyma Göngör). – Ankara: Başbakanlık Basımevi, – 1987.
4. Köprülüzadə, M.F. Azəri ədəbiyyatına aid tədqiqatlar (transliterasiya edən, ön sözün və lüğətin müəllifi: V.Feyzullazadə). – Bakı: Sabah, – 1996.
5. M.F.Füzuli. Əsərləri, 5 cildə, I c. – Bakı: Az. SSR EA nəşriyyatı, – 1958.

6. M.Füzuli. Əsərləri, 5 cildə, II c. – Bakı: Az. SSR EA nəşriyyatı, – 1958.
7. M.Füzuli. Əsərləri, 5 cildə, III c. – Bakı: Az. SSR EA nəşriyyatı, – 1958.
8. M.Füzuli. Hədiqətüs-süəda (tərtibçilər: Ə.Səfərlı, M.Nağısoylu, N.Göyüşov). – Bakı: Gənclik, – 1993.
9. Resulzade, M.E. Azərbaycan şairi Nizami. – Ankara: Milli Egitim Basımevi, – 1951; M.Mahmudov. Xətib Təbrizi. – Bakı: Elm, – 1972; Q.Kəndli. Xaqani Şirvani. – Bakı: Elm, – 1988; Ə.Səfərlı. X.Yusifli. Azərbaycan ədəbiyyatı tarixi. – Bakı: Ozan, – 2008.

Мохаммед Физули – как первый великий поэт-тюрок Турана

Закулла Байрамлы

Доктор философии по филологии, доцент

Институт Литературы имени Низами Гянджеви НАНА

E-mail: zeki_bayram@mail.ru

Резюме. В статье анализируются отношение великого Азербайджанского поэта Мохаммеда Физули к национально-этническим вопросам, самобытность, литературно-поэтические и лингвистические возможности тюркского языка, наряду с используемыми арабскими и персидскими языками в Арабском Ираке. Также рассматриваются суждения Физули об объективных трудностях стихосложения глубокого смысла и тонкой структуры на тюркско-азербайджанском языке по сравнению с теми языками, отождествление тюркского языка к арузу и сделанные им колоссальные работы в других областях. В то же время доказывается историко-литературными фактами тюркский национальный фактор на Иракско-Багдадской арене, несмотря на то, что там сильно преобладала религиозная общность, позитивные мысли о своеобразной индивидуальности тюркского языка, тюркского духа и духовности, и то, что он писал больше всего на родном языке по причине принадлежности самого поэта к тюркской национальности.

Ключевые слова: Физули, азербайджанско-тюркский язык, аруз, диван, дибаче, Туран